

اصول و شیوه‌های تنظیم رفتار در کودکان

از نگاه اسلام و روانشناسی

مؤلف: مجید بنی‌حسین

انتشارات گنشان علم

سرشناسه	:	بنی عامریان، مجید، ۱۳۵۶-
عنوان و نام پدیدآور	:	اصول و شیوه‌های تنظیم رفتار در کودکان از نگاه اسلام و روانشناسی/ مؤلف مجید بنی عامریان؛ ویراستار حمید محمدی.
مشخصات نشر	:	تهران: کهکشان علم، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	:	۱۳۸ ص. ۵/۲۱×۵/۱۴؛ ۵/۲۱ م.م.
شابک	:	978-622-7674-29-3
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	کودکان -- سرپرستی
موضوع	:	Child rearing
موضوع	:	اختلالات رفتاری در کودکان
موضوع	:	Behavior disorders in children
موضوع	:	کودکان -- سرپرستی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	:	Child rearing -- Religious aspects -- Islam
موضوع	:	رفتار والدین -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	:	Parenting -- Religious aspects -- Islam
موضوع	:	کودکان -- روان‌شناسی
موضوع	:	Child psychology
رده بندی کنگره	:	۷۴۹HQ
رده بندی دیویی	:	۱/۶۴۹
شماره کتابشناسی ملی	:	۸۴۲۶۵۳۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی	:	

www.ketab.ir

انتشارات گنشان علم

تهران، میدان انقلاب، بعد از خ منیری جاوید، پاساژ اندیشه، طبقه زیر همکف پ C10

۰۹۱۹۹۶۰۹۹۰۶ ۰۲۱-۶۶۹۵۵۰۰۴

اصول و شیوه‌های تنظیم رفتار در کودکان

از نگاه اسلام و روانشناسی

مؤلف: مجید بنی عامریان

ویراستار: حمید محمدی

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۰

قیمت: ۶۸۰۰۰ تومان

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۶۷۴-۲۹-۳

کلیه حقوق چاپ محفوظ است

تقدیر و سپاس

به مصداق مَنْ لَمْ يَشْكُرْ المَخْلُوقَ، لَمْ يَشْكُرْ الخَالِقَ، بر خود لازم می‌دانم مراتب تقدیر و تشکر خود را از استاد راهنما جناب حجة الاسلام و المسلمین دکتر سید علی حسینی زاده و استاد مشاور جناب حجة الاسلام و المسلمین محمد صادق شجاعی اعلام بدارم چرا که در نتیجه راهنمایی‌های بی دریغ و سازنده ایشان، این پژوهش به سرانجام رسید. همچنین از جناب حجة الاسلام و المسلمین مهدی خطیبی و همه کسانی که به صورت مستقیم و غیر مستقیم در این تحقیق مرا یاری کردند و با همکاری صمیمانه خود، ما را مورد لطف و عنایت قرار دادند، تشکر می‌نمایم. و امیدوارم که در ظلّ الطاف الهی مورد عنایت خاصه حضرت ولی عصر، امام زمان (عج) قرار بگیرند و همواره موفق و موید باشند و توفیق روز افزون این عزیزان را از خداوند بزرگ خواستارم.

www.ketab.ir

www.ketab.ir

فهرست

فصل اول: کلیات و مفهوم شناسی.....	۱۷
الف) مقدمه.....	۱۷
پیشینه مطالعات.....	۱۹
ب) مفهوم شناسی.....	۲۰
رفتار.....	۲۰
کودک.....	۲۲
اصل.....	۲۲
روش.....	۲۳
شیوه.....	۲۳
تفاوت اصول و روش ها.....	۲۴
فصل دوم: اصول و شیوه‌های تنظیم رفتار در کودکان انجام اسلام.....	۲۵
مقدمه.....	۲۵
آغاز تنظیم رفتار کودک در منابع اسلامی.....	۲۶
الف) روش‌های زمینه ساز تنظیم رفتار کودک پیش از تولد.....	۲۶
۱. انتخاب همسر.....	۲۶
۲. آداب مباشرت.....	۲۷
الف- دعای قبل از آمیزش.....	۲۷
ب- اوقاتی که برای آمیزش مناسب نیستند.....	۲۸
ج- مستحبات آمیزش.....	۲۸
د- مکروهات حین آمیزش.....	۲۹

۲۹	ب) روش‌های زمینه ساز تنظیم رفتار کودک در آغاز تولد
۲۹	بزرگداشت تولد
۳۰	غسل دادن:
۳۰	اذان و اقامه گفتن در گوش نوزاد
۳۰	برداشتن کام کودک
۳۰	انتخاب نام نیکو
۳۱	تراشیدن سر نوزاد
۳۱	عقیقه کردن
۳۲	ختنه کردن
۳۲	شیردادن نوزاد
۳۲	اصول تنظیم رفتار کودک از نگاه اسلام
۳۳	۱. اصل آزادی
۳۶	۲. اصل مراقبت
۳۹	۳. اصل تعقل
۴۰	۴. اصل عدالت
۴۱	۵. اصل سهولت در تکلیف
۴۴	۶. اصل اصلاح شرایط
۴۵	۷. اصل ایجاد شرایط
۴۸	۸. اصل ایجاد انگیزش
۴۹	۹. اصل عبودیت
۵۰	۱۰. اصل لطافت
۵۱	۱۱. اصل مداومت و محافظت بر عمل
۵۲	۱۲. اصل ابراز یا منع محبت
۵۶	۱۳. اصل تغییر ظاهر

۵۷	۱۴. اصل تاثیر باطن بر ظاهر
۵۸	روش‌های تنظیم رفتار کودک از نگاه اسلام
۵۸	مقدمه
۵۹	۱. روش‌های آموزشی و شناختی
۵۹	الف) اعطای بینش
۶۱	ب) روش پرسش
۶۲	ج) روش استفاده از قصه
۶۴	د) روش مقایسه اعمال
۶۵	ه) روش آموزش تلقین به نفس
۶۷	و) روش استفاده از تشبیه و تمثیل
۶۷	ز) روش بشارت و تشویق
۷۲	ح) روش تکلیف به عمل
۷۳	۲. روش‌های تربیتی، پرورش گرایش‌ها و عادت‌های مطلوب
۷۳	الف) روش موعظه
۷۵	ب) روش الگویی
۷۸	۳. روش‌های اصلاح رذایل
۷۸	الف) روش اجبار
۷۹	ب) روش تغافل
۸۱	ج) روش انذار
۸۲	د) روش محروم سازی
۸۵	ه) روش تنبیه
۸۹	فصل سوم: اصول و شیوه‌های تنظیم رفتار کودک از نگاه روانشناسی
۸۹	اصول و شیوه‌های تنظیم رفتار کودک از نگاه روانشناسی
۸۹	مقدمه

- مراحل برنامه تغییر و تنظیم رفتار ۹۰
۱. تعیین رفتار آماج و مشخص کردن خط پایه ۹۰
۲. بیان هدف برنامه ۹۱
۳. آماده کردن هدفهای رفتاری ۹۲
۴. انتخاب روش تغییر رفتار ۹۲
۵. انتخاب وابستگی‌های رفتار ۹۳
۶. اجرای روش تغییر رفتار ۹۴
- روشها و فنون برخاسته از نظریه شرطی سازی کنشگر ۹۵
۱. روشهای افزایش نیرومندی رفتارهای مطلوب موجود ۹۵
- الف. روش تقویت مثبت ۹۵
- اصول تقویت مثبت ۹۶
۱. اصل انتخاب رفتار آماج و رفتار نهایی ۹۶
۲. اصل انتخاب تقویت کننده‌های مناسب ۹۷
- تقویت کننده‌های مثبت ۹۷
۳. اصل فوریت تقویت ۹۹
۴. اصل مقدار تقویت ۹۹
۵. اصل تازگی و تنوع تقویت کننده ها ۱۰۰
- ب. روش تقویت منفی ۱۰۱
۲. روشهای ایجاد رفتارهای تازه ۱۰۳
- الف. روش شکل دهی رفتار ۱۰۳
- ب. روش زنجیره سازی رفتار ۱۰۳
۳. روشهای نگهداری و گسترش رفتارهای مطلوب ۱۰۴
- الف. برنامه های تقویت ۱۰۵
- ب. رقیق کردن برنامه تقویتی ۱۰۷
۴. روشهای کاهش و حذف رفتارهای نامطلوب ۱۰۸

الف. روشهای مثبت کاهش رفتار.....	۱۰۸
۱. تقویت تفکیکی رفتارهای با نرخ کم.....	۱۰۸
۲. تقویت تفکیکی رفتارهای دیگر.....	۱۰۹
۳. تقویت تفکیکی رفتار ناهم ساز.....	۱۰۹
۴. سیری یا اشباع.....	۱۱۰
ب. روشهای منفی کاهش رفتار.....	۱۱۰
۱. خاموشی.....	۱۱۰
۲. محروم کردن.....	۱۱۰
۳. جریمه کردن.....	۱۱۱
۴. جبران کردن.....	۱۱۱
۵. تنبیه.....	۱۱۲
روش رفتار درمانی شناختی.....	۱۱۳
اصول کلی بر شیوه درمانی، رفتاری - شناختی.....	۱۱۴
اشکال مورد استفاده در رفتار - شناختی.....	۱۱۴
الف. درمان بازسازی شناختی.....	۱۱۴
۱. توقف فکر ولبی.....	۱۱۴
۲. رفتار درمانی عقلانی - عاطفی.....	۱۱۵
۳. روش شناخت درمانی بک.....	۱۱۶
ب. مهارتهای مقابله ای رفتاری - شناختی.....	۱۱۷
۱. آموزش خودگویی یا به خود دستور دادن مایکنام.....	۱۱۷
۲. آموزش مصون سازی در مقابل استرس.....	۱۱۸
ج. حل مشکل.....	۱۲۰
فصل چهارم: تطبیق دیدگاه اسلام با روانشناسی و نتیجه گیری.....	۱۲۳
مقایسه نظام تعلیم و تربیت اسلامی با تعلیم و تربیت روانشناسی.....	۱۲۳
مقایسه تشویق و تنبیه از نگاه اسلام و روانشناسی.....	۱۲۵
برجستگی دیدگاه اسلام درباره تعلیم و تربیت.....	۱۲۶
خلاصه ای از دیدگاه اسلام و روانشناسی درباره تنظیم رفتار.....	۱۲۷

- انسان در مکتب اسلام..... ۱۲۷
- مبانی رفتار انسان در اسلام..... ۱۲۸
- نظام تعلیم و تربیت اسلامی..... ۱۳۰
- خصوصیات تعلیم و تربیت اسلامی..... ۱۳۲
- نظام تعلیم و تربیت روانشناسی..... ۱۳۲
- خلاصه بحث..... ۱۳۴
- منابع..... ۱۳۶

پیشگفتار

از آنجا که فرزند، میوه زندگی و ثمره ازدواج است، تعلیم و تربیت او برای والدین از اهمیت فوق العاده‌ای برخوردار است. و از سوی دیگر، دوران کودکی زیر بنای شخصیت انسان و بهترین زمان برای تعلیم و تربیت است. در این زمینه هم دانشمندان علوم اسلامی با استناد به متون دینی مطالب فراوانی را استخراج و بیان کرده‌اند. و هم روانشناسان. بر همین اساس این سؤال قابل طرح است که آیا بین دیدگاه اسلام با روانشناسی در زمینه تنظیم رفتار در کودکان تفاوتی وجود دارد. در این پژوهش تلاش می‌شود که اصول و شیوه‌های تنظیم رفتار از نظر هر دو دیدگاه بررسی شود و مقایسه‌ای بین دو دیدگاه صورت پذیرد. روش تحقیق در این مسأله، تحلیلی، توصیفی و مقایسه‌ای می‌باشد. و هدف از این تحقیق شناخت اصول و شیوه‌های تنظیم رفتار در کودکان از نگاه اسلام و روانشناسی. و مقایسه بین آن دو دیدگاه می‌باشد. نتیجه‌گیری که از بحث داریم این است که در بروز رفتارهای گوناگونی که از کودکان سر می‌زند عوامل متعدد و گوناگونی نقش دارند. مکاتب روانشناسی به دلیل یک سونگری در شناخت ابعاد وجودی انسان و ارائه طریق برای بهزیستن مطلق‌گرا بوده و تنها از یک زاویه به انسان می‌نگرند بنابراین اصول تنظیم رفتار آنها اگر چه در مواردی سودمند است ولی تمام ابعاد زندگی کودک را در بر نمی‌گیرد. در مکاتب روانشناسی اصول و روش‌های متفاوتی برای تغییر و تنظیم رفتار ذکر شده است که در فصل سوم به مواردی از آنها اشاره شده است. و هر مکتب روان‌شناسی طبق ارزش‌های خود اصول و روش‌هایی را بیان کرده‌اند. به هر حال مجموع روش‌های گوناگون تعلیم و تربیت کودک در اسلام در برگیرنده عوامل محیط، خانواده و ظرفیت وجودی خود

فرد است که مجموعاً می‌تواند موجب تکامل انسان و تعالی او گردد. از دیدگاه اسلام برای تنظیم رفتار عواملی زمینه ساز هستند که قبل از انعقاد نطفه باید به آنها توجه داشت و بعد از تولد هم طبق مبانی اسلامی اصول و روش‌هایی برای تنظیم رفتار بیان شده که در فصل دوم به مواردی از آنها اشاره شده است. در نهایت برنامه‌های تعلیم و تربیت اسلامی طوری تنظیم شده که سعادت دنیا و آخرت و سعادت مادی و معنوی انسان تامین شود ولی دستورات روانشناسی زندگی دنیوی را مد نظر دارند.